

BROEKER

BIJDRAGEN

Uitgave van de Vereniging "Oud Broek in Waterland"

Verschijnt 1 tot 2 maal per jaar.
Wordt aan de leden gratis toegezonden.
Redactieadres: Leeteinde 5^A,
1151 AJ, Broek in Waterland

Gehele of gedeeltelijke overname van de inhoud slechts met toestemming.
Copyright © 2012 Broek in Waterland
ISSN: 1875-3876.
Nr 64 (december 2012)

Buitens in de Broekermeer

Een eerste verkenning

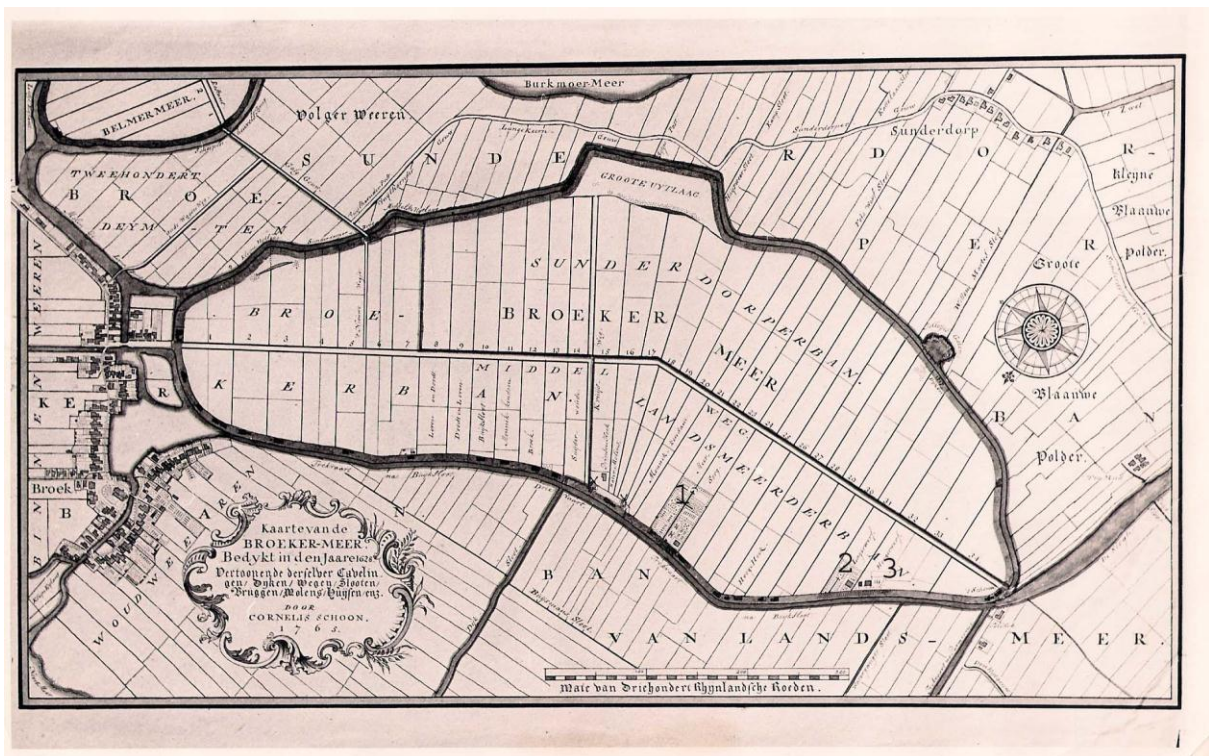
Er is in de ruim veertig jaar dat de Broeker Bijdragen worden uitgegeven nauwelijks aandacht besteed aan de meren die het dorp als het ware insluiten: de Belmer-, de Noord-, de Monniken- en de Broekermeer. Eigenlijk is alleen eerstgenoemde droogmakerij onderwerp van aparte studie geweest, het meest recent in de laatste aflevering.¹ Niet al die meren behoorden in hun geheel tot het rechtsgebied van Broek. Ze bevatten ook grondgebied van andere dorpen, zoals Landsmeer, Watergang, Nieuwendam en Zunderdorp. Door de uitbreiding van Amsterdam met landelijk Noord en latere gemeentelijke herindelingen behoort nu alles tot de gemeenten Waterland en Amsterdam. Dat geldt ook voor de Broekermeer, die in deze aflevering aan de orde komt. Het noordelijke gedeelte is - sinds 1990 - van de gemeente Waterland, het zuidelijk deel voor de helft van Amsterdam.

In 1624 werd van de Staten van Holland en Westfriesland vergunning verkregen de grote waterplas droog te malen, een heel moeizaam karwei dat vier jaren in beslag nam. Tegelijk werden ook de Buiksloter- en Belmermeer drooggelegd en verkaveld. De Broekermeer werd verdeeld in 34 kavels, langwerpige repen land, doorsneden door de Middenweg. De grens met Landsmeer-Watergang lag ongeveer dwars door het midden, maar versprong daar; alleen de kavels 1 t/m 8 behoorden volledig bij Broek, van de kavels 9 t/m 14 alleen de noordelijke helft. De overige kavels half tot Landsmeer/Watergang, half tot Zunderdorp.²

Over het proces van drooglegging, bemaling, financiering, toewijzing der kavels, etc. is nog veel onduidelijk. Wie voerden dat grootschalig grondwerk uit? Hoe stond het met het onderkomen van al die werklieden? Hoe verliep de boerderijbouw? Het zgn. *Octrooiboekje*, waarvan verschillende drukken bestaan, bevat een *Cavels-Register*, met de namen der eerste eigenaren. De bekendste onder hen is Dr Nicolaas Tulp, geportretteerd door Rembrandt als de hoofdpersoon op de beroemde *Anatomische les* in het Mauritshuis. Over die eerste ontwikkeling van in het bijzonder de Broeker- en Belmermeren zal, hoop ik, op deze plaats nog eens het licht schijnen.

Wie nu de Broekermeer doorgaat, en dan niet over de snelweg maar over de slingerende en tegenwoordig dicht bebouwde ringdijk aan de noordzijde, ziet van de oude situatie niet veel meer terug. Van de oorspronkelijke kavelsloten zijn er heel wat gedempt en vervangen door draineersystemen, de molens als visuele ijkpunten verdwenen, net als de vracht- en beurtschepen die door dit deel van de ringvaart plachten te zeilen. Het is moeilijk voor te stellen dat hier elegante buitenplaatsen hebben gelegen. Afbeeldingen kunnen daarvoor geen bewijs leveren, want die zijn tot dusver niet bekend. Maar de archiefstukken spreken er onweerlegbaar van en deze kunnen dus hier aan het woord komen. Het gaat daarbij, zoals ook al in de titel vermeld, om een eerste verkenning; voor een systematisch of chronologisch enigszins volledig overzicht is het nog veel te vroeg en moet nog dieper onderzoek worden gedaan.

Uit oude transport-(=verkoop) acten met betrekking tot de Broekermeer kennen we verscheidene perceels- en/of huisnamen, die kunnen wijzen op buitenplaatsen of kleinere buitentjes, zoals Prinsenhoeek, Meerzorg, Hoger- en Lagerwerf, de Teelingh. Het is echter niet altijd duidelijk of daaronder ook niet boerderijen (hofsteden) zijn. In tenminste twee gevallen staat echter vast dat het om werkelijke buitenplaatsen gaat, en wel bij Lagerwerf en bij Meerzorg.

Afb. 1. Kaart van de Broekermeer door Cornelis Schoon, 1765.

Lagerwerf (2) lag aan de Broekermeerdijk op kavel 31, naast de boerderij Hogerwerf (3) op kavel 32. Deze laatste ligt daar - in gemoderniseerde vorm- nog altijd. Meerzorg (1) lag op de kavels 22 en 23. Foto: collectie Oud Broek.

Lagerwerf

Aanvankelijk is nog slechts sprake van een *hofstede*. Op 22 februari 1710 wordt door Nicolaas Bruyne uit Amsterdam kavel 31 van de Broekermeer met de hofstede Lagerwerf, groot 10 morgen 10 roeden, getransporteerd aan Adriaan van Meerwijk en Jan Guilliod. Niet lang daarna, in 1717, blijkt het eigendom van hun stadgenoot Gosewijn Plange. In 1734/'35 heet het al *een huijs en Speelhuijs*. Eigenaar is dan Willem Jochems of Joghems, eveneens een Amsterdammer.

Een advertentie in de Amsterdamsche Courant van 27 november 1749 kondigt een veiling aan die diezelfde dag gehouden zal worden in de Doelen te Monnickendam en waarbij verkocht zal worden *een vermakelyke en welgelegen buyten Plaets genaamd Lagerwerf, met deszelfs Heeren Huyzinge, Koetshuys, Stallinge voor paerden, extra fraey Speelhuys, zynde de Heeren Huyzinge voorzien van verscheyde royale vertrekken, en de plaets rondom met Laenen, Heyninge en Schuttinge en beplant met de allerkeurlykste Boom en Aerdvrugten, aspergiebedden, Broeybakken met haer glase bakken, Hoender en Duyvenhokken, alsmede deszelfs extra wel toegemakt Weyland, staende in de Broekermeer tusschen 't Schouw en Broek in Waterland*. Dat klinkt toch als een volwassen buitenplaats.

Er was natuurlijk geen gebrek aan onderhoud van dit alles. In 1755 woont op Lagerwerf een Theodorus of Dirk Dijkman met zijn vrouw Maria Brinkman en hun vier kinderen. Zij vertrekken in 1760 naar Buiksloot, waar Dijkman vandaan kwam. Was hij een personeelslid? Zeker is dat het geval bij een volgende 'bewoner', t.w. de tuinman Jan Hendrik Hoblenkamp (Hollenkamp?) wiens overlijden in 1763 wordt aangegeven.

Na de veiling van 1749 wisselt de plaats kort na elkaar een paar maal van eigenaar. De man die hem kocht had vermoedelijk helemaal niet de bedoeling er zelf gebruik van te maken. Het was Quirinus Sterk, een koopman op het Rokin in Amsterdam, met *verscheyde vaste effecten en een goede negotie*³. Op 27 december 1749 werd hem zijn nieuw verworven bezit officieel overgedragen ten overstaan van de dijkgraaf en twee heemraden. Dat was de voorgeschreven procedure, waardoor het polderbestuur op de hoogte bleef van eigendomswisselingen binnen het gebied en zo de voor de belastingheffing noodzakelijke administratie up-to-date kon houden.

Deze Sterk overlijdt echter kort daarop en zijn executeurs dragen *Kavel 31 met de Huysinge en Plantagie daer op staende* op 30 september 1751 over aan Jacob Beth. Diens woonplaats wordt in de overigens uitvoerige transportacte door de secretaris van het heemraadschap niet vermeld, wat erop zou kunnen wijzen, dat de nieuwe koper voor hen geen vreemde was. De naam Beth was in ieder geval in Waterland en met name in Landsmeer en Watergang vanouds goed bekend. In de uitgebreide genealogie die is opgenomen in het boek van Dr Louw (zie Verantwoording) komt weliswaar geen Jacob Beth voor, maar de schrijver wijst er wel op dat leden van dit geslacht zich in Amsterdam hebben gevestigd.

Ook Jacob Beth behield Lagerwerf niet lang. Op 25 oktober 1758 verklaart hij voor dijkgraaf Teerhuys en twee heemraden de plaats op een publieke verkoping ten huize van Barent Neesman, een caféhouder aan het Schouw, te hebben overgedaan aan Roelof de Leeuw. Daarmee was de eigendom van dit buitengoed als het ware verlegd van Amsterdam naar Monnickendam, want Roelof de Leeuw werd Raad en burgemeester aldaar. Hetzelfde zullen we straks ook bij Meerzorg zien gebeuren.

Acht-en-dertig jaar later, in het begin van 1794, waren zowel Roelof de Leeuw als zijn vrouw Elisabeth Admiraal overleden en moest Lagerwerf weer worden verkocht. Ditmaal kwam de gegadigde uit Broek in Waterland: ds Benjamin Gerhard Haverkamp werd bij publieke verkoop in de Stadsdoelen van Monnickendam op 18 februari 1794 eigenaar voor 3600 gulden.

Afb. 2. Portret van ds Benjamin Gerard Haverkamp, door zijn huwelijk eigenaar van Lagerwerf. Gravure uit 1821 door D.Sluyter (detail).

Advertenties in zowel de *Amsterdamsche* als de *Oprechte Haarlemse Courant* van 6 februari 1794 laten wel zien, dat de vorige eigenaars de buitenplaats met het een en ander hadden uitgebreid. Ze wordt nu beschreven als *een Buitenplaats genaamd Lagerwerf, met derzelver Huizinge en Stallinge voor 5 paarden, Koepel en twee springende fontynen, met derzelver landeryen, groot te zamen 10 Morgen en 4 Roeden, gelegen aan de Jaagweg naar Monnickendam, zynde de Huizinge voorzien van diverse vertrekken en Keuken, hebbende een aangenaam Uitzigt, op- en over de Vaart; en de Plaats is beplant met exquise vrugtboomen.*

Haverkamp was in 1789 in Broek aangesteld als predikant en trouwde er twee jaar later met een rijke weduwe. Daar zijn meer voorbeelden van. Maar Haverkamp deed dat tweemaal, eerst met Aagje Bakker, weduwe van Hilbrand Verlaan en, na haar dood, in 1814 met haar nichtje Maritje Bakker, weduwe van Cornelis Koker (zie familieoverzicht achter de noten). Het verzekerde hem van een leven in grote welstand.

Er is dan ook alle reden om aan te nemen dat Lagerwerf in feite betaald is door zijn vrouw. Heeft het echtpaar er veel gebruik van gemaakt? In Broek beschikten ze over nog twee andere huizen, te weten de pastorie en het grote stenen huis aan het Leeteinde (nu nummer 12). In ieder geval diende het in 1821, toen er voor de Broeker notaris Schellinger een boedelinventaris moest worden opgemaakt na de dood van Haverkamp, mede als woning voor een zwager van hem, Frederikus Bernardus van Hulst.

Die inventaris van 1821 is een belangrijk document. Zij vertelt ons uitgebreid, vertrek na vertrek, over indeling en inrichting van de buitenplaats. Een volledige overname zou hier te ver voeren, maar een samenvatting mag niet achterwege blijven. Zo waren er achtereenvolgens een grote en een kleine kamer, beide met uitzicht op de Jaagweg, de kleine bovendien met uitzicht op het oostelijk gedeelte van de tuin, dan een gang, eerste zijkamer, donkere kamer, westelijke voorkamer, middenvoorgang, een volgend kamertje, keuken en

washok. Verder een wagenhuis waarin een koetswagen, een paardenstal, een koepel en een hermitage (inclusief 'heremiet met bewegende delen'). Alles naar behoren ingericht met meubelen, bedsteden, vaste kasten, ledikant met bijbehorend behangsel, keukeninventaris, enz., enz. Voorts stoelen en banken voor de tuin, vier in hout gesneden beelden en een geschilderde piramide, die ook wel als tuinornamenten dienst gedaan zullen hebben. Wat opvalt is de overdaad aan porselein. Hetzelfde verschijnsel doet zich ook voor bij het woonhuis aan het Leeteinde en in de pastorie. Het doet onmiddellijk denken aan de drie huizen van Neeltje Pater, die ook uitpuilden van het serviesgoed⁴.

De naam Lagerwerf was door het echtpaar Haverkamp-Bakker al spoedig vervangen door een andere. In een (dik!) *Capitaal Boek* uit 1800-'01 wordt de plaats vermeld als *een buitenplaats vroeger Lagerwerff nu Buijtenrust*.

Deden ds Haverkamp en zijn vrouw met de aankoop van een buitenplaats nu zoiets uitzonderlijks? Nee, dat was eigenlijk niet het geval. Al omstreeks het midden van de 18^e eeuw was het onder meest vermogende inwoners van Broek al wel gewoonte om er een buiten op na te houden, vaak in combinatie met familieleden of anderen. De personele belastingopgave van 1742 vermeldt zowel Cornelis Pater op het Roomeinde als Claas Pater op De Erven met elk 1/3 buitenplaats, de weduwe Claas Albertsz Pols op De Erven ook met 1/3 buitenplaats, IJsbrant Voogt op het Roomeinde met 1/4. Marten Mars in de Dorpsstraat was blijkbaar mede-eigenaar van twee buitenplaatsen, voor respectievelijk 1/2 en 1/4 part. Jan Hilbrands Verlaan, uit het stenen huis aan het Leeteinde, deed het wat eenvoudiger: hij had slechts *een tuijntje voor pleyzier* (Br.Bijdr. 44, sept. 2000).

Naar de beschrijving van 1821 te oordelen had de Plaats sinds de aankoop door het echtpaar Haverkamp opnieuw een verandering ondergaan. We lezen nu niets meer over een koepel en over fonteinen, maar over een geschilderde piramide (misschien eerder een obelisk) en over een hermitage met een heremiet. Vooral dat laatste park-element was een modieuze accessoire, sterk appellerend aan het toenmalig sentiment. Ook in het veelbezochte park van Klaas Bakker Jzn aan De Erven in Broek was zo'n kluizenaarswoning te zien, waarin een houten heremiet een boek zat te lezen. Het is geen toeval dat ook het in die tijd heel populaire 'Magazyn van Tuin-Sieraaden' van Gijsbert van Laar zo'n mechanisch beweegbare heremiet in zijn simpele woning afbeeldt (zie ill. Nr 3). Dit voorbeeldenboek, dat in verscheidene drukken verscheen, was door de auteur opgedragen aan Dirk Wijnandsz Ditmarsch, eigenaar van een welbekend park in Broek (en een ander voorbeeld van een dominee die in Broek een rijke weduwe getrouwd had). Het bevat bovendien plattegronden van Klaas Bakkers tuinaanleg. Het is dus zeker niet uitgesloten dat ook ds Haverkamp bij Van Laar te rade ging, Klaas Bakker was een broer resp. oom van zijn eerste c.q. tweede echtgenote.

Afb. 3. Heremiet, een Ledeman zynde, in zijn kluis de vergankelijkheid van al het aardse overdenkend. Illustratie in *Magazyn van Tuyn-Sieraaden* door G. van Laar (1^e druk 1802)

Toen ds Haverkamp in 1821 overleed dienden zich uiteraard zijn weduwe en zijn eigen verwanten aan als erfgenaam. Kennelijk heeft geen van hen zo'n luxe-bezit uit de boedel willen of kunnen overnemen, want het buitengoed is publiek verkocht. In de *Oprechte Haerlemsche Courant* van 9 oktober 1821 werd geadverteerd dat op 27 oktober in herberg De Zwaan te Broek in waterland geveild zou worden *Eene plaisante en welgesitueerde Buitenplaats genaamd Buitenrust, zeer geschikt voor Zomer- en Winter Verblyf, met derzelver Heeren-Huizinge, Stalling, Koepel en verdere getimmerten...*

Van de uitvoerige beschrijving in de boedelinventaris is hier behalve het huis zelf niet veel meer dan de koepel overgebleven. Het is dus onzeker of losse elementen als de vier houten beelden, de piramide en de heremiet-pop ook meeverkocht werden of misschien een andere bestemming kregen. Ook wie de nieuwe eigenaar werd is nog onbekend. Het ontbrak mij aan de gelegenheid het verdere lot van Lagerwerf in de 19^e eeuw na te gaan.

Een definitief einde kwam in 1916, toen het huis, dat intussen de oude naam Lagerwerf teruggekregen had, door de watersnood werd weggespoeld. Een jaar later werd door de familie Tessel het nog bestaande stenen dijkhuisje gebouwd. Schuin daarachter, in de richting van Hogerwerf moet het voormalige Lagerwerf gelegen hebben. Ondanks de grondwerken die in de loop der tijden en ook recent nog zijn uitgevoerd, is ter plaatse het hoogteverschil, dat in de namen Hogerwerf en Lagerwerf tot uitdrukking komt, goed waarneembaar.

Meerzorg

Dit buitengoed lag meer naar Broek toe, maar toch nog altijd op grondgebied van Landsmeer, op kavel 22. Wanneer er precies een echte buitenplaats werd aangelegd is ook hier niet bekend. Opmerkelijk is wel, dat het wederom een Amsterdammer is, die omstreeks 1700 als eigenaar genoteerd staat: Pieter Pama, een blijkbaar welgestelde slager, die de plaats op 5 juli

1700 verkoopt aan Annetje Pieters, weduwe Koning. Op 1 augustus daaraanvolgend hertrouwt zij met Muus Jansz van Saanen, een rijke Broeker. Maar deze overlijdt nog in hetzelfde jaar onder verdachte omstandigheden in de Broekermeer. Op gezag van de baljuw van Waterland wordt beslag gelegd op zijn lichaam voor een onderzoek naar eventuele vergiftiging, maar al spoedig wordt het weer vrijgegeven, waarna hij op 8 december 1701 te Broek ordentelijk begraven wordt (in graf nr 66). 'Meerzorg' wordt nu door Annetje Pieters verkocht aan Joan van Dilsen, weer een Amsterdammer. In 1724 is het perceel nog van de weduwe Van Dilsen.

Twee jaar later later wordt in verband met de verkoop van het ten zuiden belendende kavel 23, gesproken over *het huis van de juffrouwen Geertruyt en Maria Teding van Berkhout*, op kavel 22 dus. Deze dames overlijden echter beiden al in 1727. Is de plaats vervolgens verkocht?

Mogelijk kwam zij toen al in het bezit van de heer Heyms, de man die in ieder geval in 1742 in verband met Meerzorg genoemd wordt, toen de tuinman aldaar een vestigingsvergunning kreeg (Louw p 274).

Naar het zich laat aanzien is met deze 'heer Heyms' de Landsmeerse arts dr Dirk Jansz Heyms bedoeld. Deze had meer land in de buurt en was door zijn dochter Trijntje schoonvader van Dirk Pietersz Boon (1695-1757), de man die in 1754 als eigenaar van 'Meerzorg' huis en plantage overdroeg aan zijn eigen schoonzoon mr Hubert Gerard Nahuys (1725-1771). Net als zijn schoonvader was hij lid van de vroedschap van Monnickendam en daarenboven ook een paar maal burgemeester.

De familie (Van) Nahuys kwam oorspronkelijk niet uit deze streek. Zij deed haar intrede in Monnickendam doordat daar in 1723 Hubert Gerards vader, Petrus, als predikant werd beroepen. Al spoedig kregen zij vaste grond onder de voeten en verwierven ze zich een invloedrijke positie, met een reeks belangrijke ambtsdragers en een groeiende welstand. Dat zij hun aanzien ook wisten te vergroten door profijtelijke huwelijken bewijst onder andere de spectaculaire rouwkas in de Grote Kerk van Monnickendam voor ds Petrus' kleindochter Petronella Sara Geertruida, gehuwd met de Groningse edelman Reint Lewe van Middelstum. Hierop komen behalve de familiewapens van het echtpaar ook nog acht kwartierwapens voor.

Afb. 4. Portret van Geertruyda Bla(a)ukamer, echtgenote van de Monnickendammer predikant ds Petrus Nahuys. Zij overleed in 1775 op Meerzorg. Olieverfschilderij uit 1751 door J.M.Quinkhard. (met de tegenhanger ds Petrus Nahuys).

De nieuwe eigenaar besteedde veel zorg aan zijn ‘plaats’. Kennelijk vormden vossen een bedreiging voor de hoenderstand, want in augustus 1760 krijgt hij van de schepenbank in Landsmeer verlof om op ‘Meerzorg’ voetangels, klemmen en ‘vossenstappen’ te leggen, mits dit bij de toegang tot zijn tuin wordt aangekondigd. Hij is ook doende zijn landbezit aldaar te vergroten. In 1763 koopt hij kavel 21, dus direct naast Meerzorg, in 1764 de kavels 27 en 28, in 1769 een huis op de dijksgrond vóór kavel 27.

De dagelijkse gang van zaken op het buiten werd behartigd door een inwonende dienstbode, Johanna Roorda, een tuinman (Dirk Denneman, die in 1770 Johanna’s overlijden aangeeft)⁵ en de vaste werkmans Barend Joukens. Het overlijden van deze laatste wordt in 1776 aangegeven door mr P.C.Nahuys, de zoon van Hubert Gerard. We lezen ook nog over een Hubert Dros, *gewezen knecht van de heer Nahuis in de Broekermeer*, die in 1769 naar Diemen vertrekt (Louw p. 170).

H.G.Nahuys zelf was intussen ook overleden en wel op 2 juni 1771 *op zijn buytenplaats een uur buiten Monnickendam*. Sedertdien werd Meerzorg zomerverblijf van Nahuys junior en diens echtgenote Catharina de Saint Amant, als zij al niet vertoefden in Petrus’geboortestad Monnickendam. Het buiten was overigens nu eigendom van zijn moeder, mevrouw Catharina Nahuys-Boon, in de acten vaak eenvoudig Trijntje genoemd. Het echtpaar was in 1769 getrouwd en op tweede kerstdag 1770 werd hun een dochtertje geboren, dat naar de moeder én de grootmoeder Catharina werd genoemd. Nog geen achttien was ze toen ze de echtgenote werd van de man die later korte tijd als raadpensionaris de belangrijkste post in ons land zou bekleden: Rutger Jan (graaf) Schimmelpenninck. Haar charmante verschijning is afgebeeld op

een kapitaal schilderij van het jonge stel met hun beide kinderen door de Franse schilder Pierre-Paul Prud'hon in het Rijksmuseum. Als kind moet Catharina regelmatig op Meerzorg zijn geweest en daar hebben gespeeld met haar broer en beide zusjes. Onbewust nog van het feit dat haar als vrouw van de Hollandse gezant in respectievelijk Parijs en Londen een plaats in de internationale diplomatieke wereld wachtte en ze daarna met haar man zou resideren in paleis Huis ten Bosch en vervolgens op kasteel Nijenhuis in Overijssel.

In 1774 overleed op Meerzorg kolonel Charles Constantin de Saint Amant, een ongetrouwd familielid van Catharina Nahuys. En een jaar later stierf aldaar Petrus' stief-grootmoeder Geertruyda Nahuys-Bla(a)ukamer, vierde echtgenote van ds Petrus Nahuys (zie afb. 4) ⁶. In Broek moet men telkens de rouwkoetsen gezien hebben die heen en terug over de Broekermeerdijk reden.

De aanstelling tot notaris in Amsterdam in 1780 noopte Catharina's vader mr P.C.Nahuys tot verhuizing daarheen en was vermoedelijk mede reden tot de verkoop van Meerzorg door grootmoeder Catharina op 12 januari 1780. Zij woonde op dat ogenblik zelf in St.Mchielsgestel, Noord-Brabant.

De koper was een stadgenoot: de Monnickendammer Dirk van den Berg. Waarschijnlijk had hij familie- en/of andere belangen in de Broekermeer, in 1784 woonde hij er ook ⁷, maar wie hij precies was en hoe het de buitenplaats verder verging moet nog uitgezocht worden. Het valt te vrezen, dat de plaats geen lang leven beschoren is geweest. Het dertiendelige Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden door A.J.van der Aa, dat over het algemeen op dit punt heel uitvoerig is en verscheen in de jaren 1839 – 1851, maakt van Meerzorg geen melding, evenmin trouwens als van Lagerwerf alias Buytenrust.

Conclusie

Evenals in andere droogmakerijen, bijvoorbeeld de Beemster en de Purmer, zijn in de Broekermeer dus buitenplaatsen gesticht, mogelijk ook nog andere dan Meerzorg en Lagerwerf. Zo vermeldt een Broeker belastingregister van 1730 *een oud vervallen heerschaps huijs*. Het heeft het nummer 14, wat een kavelnummer kan zijn. Kort daarop schijnt het afgebroken. Wat later, in 1770, wordt melding gemaakt van een plaats Leiderwerf in de Broekermeer, Broek in Waterland, als de woonplaats van Harm Gerritsz Harmeling, tuinman (Louw p.194). Ook het naast Lagerwerf gelegen Hogerwerf, nog altijd bestaand maar eigenlijk alleen als boerderij bekend, is vroeger mogelijk een kleine of grotere buitenplaats geweest. In een transportacte van 22 januari 1752 draagt Jan Tegel, oud-schepen van Purmerend, aan de weduwe Cornelis Strantwijk en zoon te Amsterdam over: *kavel 32, met de Huysinge, hofstede en Plantagie daer op staende, genaemt Hogerwerf, groot 10 morgen 19 roeden* ⁸. En er is nog een ander argument: op de kaart van Cornelis Schoon uit 1765 (afb. 1) is bij de naam Hogerwerf een vierkantje ingetekend, net als bij Lagerwerf en Meerzorg. Dat zou erop kunnen wijzen, dat ook Hogerwerf een buitenplaats was. De namen Prinsenhoek op kavel 15 en Hoogehoek op kavel 27 gaan niet vergezeld van zo'n huis-symbool, zodat hier dan misschien niet meer dan een boerenhofstede heeft gestaan.

In de recente Archeologienota Waterland 2011, uitgebracht door de gemeente Waterland, wordt onder het hoofd Buitenplaatsen, behalve kasteel Ipenstein in Ipendam en het buiten Meerzorg ook nog een hofstede Spreeuwenburg genoemd, ter plaatse van Broekermeerdijk 27 (kavel 7). De aantekening *voor 1730 stond er bij deze hofstede een speelhuis, een gelegenheid waar door jongeren werd gedanst* roept de vraag op of hier niet eerder aan een uitspanning moet worden gedacht; de tuin waarvan ook gesproken wordt kan dan een speel- of theetuin zijn geweest. ⁹

Het verdwijnen van die buitens zal ongetwijfeld economische en sociale oorzaken hebben gehad, maar de herhaaldelijke dijkdoorbraken en overstromingen zullen voor hun voortbestaan ook niet bevorderlijk geweest zijn. De waterramp van 1825 is mogelijk de nekslag geweest.

In tegenstelling tot de Beemster en in mindere mate ook de Purmer zijn in de Broekermeer nu alle sporen van vroegere buitenplaatsen uitgewist, op misschien wat stenen na. Agrarische bestemming heeft gezegevierd over wat we nu misschien elitaire recreatie zouden noemen. Totdat in de toekomst andere bestemmingen het aanzien van deze oude droogmakerij opnieuw gaan veranderen.

J.W.Niemeijer

¹ F.Wieringa, Heer en meester in de Belmermeer, Broeker Bijdragen nr. 63, september 2012.

² Op de kaart van Boonacker uit 1628 zijn die grenzen niet aangegeven. Op de zestiendelige kaart van het Hoogheemraadschap der Uitwaterende sluizen uit 1680 door Johannes Dou wijkt de situatie af; daar loopt de grens bij kavel 8 gewoon rechtdoor over de Middenweg, van dijk tot dijk, tot kavel 14.

³ W.F.H.Oldewelt, Kohier van de Personele Quotisatie te Amsterdam over het jaar 1742, Amsterdam 1945, I p.159.

⁴ J.W.Niemeijer, De inboedel van Neeltje Pater, Broeker Bijdragen nr.7, nov. 1974.

⁵ Is zij opgevolgd door Sytje Yepes, die –wonend op Meerzorg- in 1771 te Landsmeer trouwt met Wietse Romkes Swarteveen uit Edam? (Louw p. 384) Naar hun namen te oordelen behoren zij tot de vrij grote groep Friezen die in de Broekermeer een bestaan vonden.

⁶ Volgens opgave werd haar overlijden op 23 juli 1775 te Landsmeer aangegeven en werd zij begraven te Monnickendam op 7 oktober daaraanvolgend (Louw p. 135). Dat is wel heel opmerkelijk.

⁷ Op 7 december 1784 verklaart Dirk van den Berg, wonende in de Broekermeer, voor dijkgraaf en heemraden, aan Dirk Klumper te Amsterdam 4200 gulden schuldig te zijn à 3 ½ % 's jaars. In 1789 is deze hypotheek afgelost.

⁸ Cornelis Strantwijk was koopman op de Herengracht te Amsterdam; hij woonde daar dichtbij de familie Berewout(s), die ook land in de Broekermeer bezat (Oldewelt, (zie noot 3), p 360.)

⁹ Toelichting Beleidsnota Archeologie p.52, vermoedelijk ontleend aan Bruigoms uitgave van Schoons tekeningen uit 1974. Op diens kaart van 1765 schijnt inderdaad ter plaatse enige bebouwing aangegeven, maar zonder enige naam. De verwijzing naar deze nota dank ik aan de heer G.J.Kater te Monnickendam.

 Enkele genealogische gegevens van de familie Bakker/Haverkamp

Jan Baltusz Bakker, koopman,
 burgemeester enz. (1685-1762)
 X 3° Hillegond Duyts (1723-1792)

Kinderen:

-----o.a.-----

Baltus Jansz Bakker, koopman, Lid vroedschap enz. (1746-1832)	Aagje Bakker (1747-1805)
X 1765 Annetje Bierman (1735-1789)	X 1 ^o 1766 Hilbrand Jansz Verlaan Koopman (1745-1789) uit dit huwelijk één jong overleden dochter
o.a.: Kinderen: Maritje Bakker (1769-1832)	
X 1 ^o 1788 Cornelis Koker, koopman, (1766-1806) uit dit huwelijk negen kinderen	X 2 ^o 1791 ds Benjamin Gerhard Haverkamp (1763-1821) uit dit huwelijk geen kinderen
X 2 ^o 1814 ds Benjamin Gerhard Haverkamp (1763-1821) uit dit huwelijk geen kinderen	

Verantwoording

Veel historische gegevens betreffende de Broekermeer, zowel t.a.v. eigendom als bewoning, zijn afkomstig uit het standaardwerk over dorp en banne van Watergang door dr mr R.G.Louw, getiteld *Wie is wie in Watergang. Een Waterlands dorp en zijn inwoners in de 17^e en 18^e eeuw* in twee delen door de schrijver uitgegeven in 2004.

Voor de familie Bakker is gebruik gemaakt van acten in het Familie-archief Koker in het Waterlands Archief te Purmerend. Uiteraard werden ook de in dat archief berustende transport-acten en kavelregisters van de Broekermeer benut.

Over het geslacht (van) Nahuys is door de jaren heen heel veel gepubliceerd. Met betrekking tot de Monnickendamse tak is hier vooral gesteund op de uitvoerige genealogie door D.G.van Epen in *Adelsarchief* 1903-'4. De positie van hen in die stad en hun royale woonhuizen op de Zarken aldaar zijn beschreven door L.Appel in zijn doorwrocht artikel *De Zarken in Monnickendam* in *Jaarverslag van de Vereniging Oud Monnickendam* 1995.

Bij het onderzoek werd de medewerking genoten van de heer M.P.Tessel, wiens familie sinds 1860 banden heeft met de boerderij Hogerwerf in de Broekermeer, evenals van de heer J.F.Beek, de huidige eigenaar. Relevante informatie werd bovendien verkregen van mevrouw Aagje Bruijn.

Veel dank is ook verschuldigd aan de redactrice van de Broeker Bijdragen, mevrouw Frouke Wieringa, voor haar effectieve hulp tijdens de onderzoeksfase en bij de productie.